

СУБ'ЄКТНИЙ ДОСВІД ЯК ЕЛЕМЕНТ ПРОЦЕСУ НАВЧАННЯ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ В ШКОЛІ

*Голуб Ніна,
доктор пед. наук, професор,
Інститут педагогіки НАПН України
м. Київ, Україна*

З упровадженням у школи України особистісно орієнтованого навчання активний професійний словник лінгводидактиків і вчителів збагатився новими для них термінами – цільова настанова, цілевизначення, суб'єкти освітнього процесу, суб'єктність особистості, навчальна ситуація, суб'єкт-суб'єктні стосунки, суб'єктний досвід, суб'єктна активність, рефлексія тощо.

Кожен із них важливий для осмислення суті особистісно орієнтованого підходу й упровадження в освітній процес. Нашу увагу привертає суб'єктний досвід як один з ключових, визначальних, за словами дослідників [1], [2], [3]. Суть, механізми набуття, застосування, значення в освітньому процесі з'ясовано у працях психологів, педагогів, дидактиків (Плігіна А, Селевка Г., Сєрикова В., Хуторського А., Якиманської І. та ін.), однак у методичних працях йому досі не приділено належної уваги.

Особливість цього досвіду полягає в тому, що формується він поза межами школи, а використовуємо його активно на уроках. Суб'єктного досвіду людина набуває в процесі різних видів діяльності, що від початку є розрізненими, а згодом сприяють формуванню цілеспрямованої активності. За висновками І. Якиманської, первинно суб'єктний досвід являє собою індивідуальну організацію розумової й практичної діяльності, що має певні джерела, зміст, структуру і функції [3].

Для виконання багатьох освітніх завдань на уроках української мови системно працюємо над формуванням в учнів навичок розв'язувати різноманітні суспільно й особистісно важливі проблеми. Проблема можна сформулювати у вигляді запитання (1. Перед тобою поранена птиця? Які твої дії? 2. Твоя баскетбольна команда програла. Як ти відреагуєш? Чим для тебе є

поразка? 3. Твоє прізвище в документі написали з помилкою. Що робити? 4. У твоїй присутності образили твого друга. Як бути? 5. Твої нові друзі говорять суржилом і використовують у мовленні нецензурну лайку. Ти уподібнився до них?), однак більш сприятливим засобом подання проблемних ситуацій є текст, що містить проблему, описану детальніше (із наявністю всіх складників ситуації – місця, часу, умов і учасників спілкування). Штучне моделювання ситуацій сприяє шаблонності, тому доцільніше мати добірку високохудожніх проблемних текстів, масив якого можна використати також із метою вивчення/закріплення/повторення певного мовного явища. Самостійний і колективний пошук проблеми виводить освітній процес на особистісний рівень: кожен учень прагне виявити проблему, емоційно відреагувати, запропонувати способи розв'язання її. Наявність досвіду значно пришвидшує роботу, а системна робота з використання його спонукає учнів мобілізувати пам'ять і виявляти активність. Саме активність, допитливість, ініціативність є важливими передумовами накопичення суб'єктного досвіду.

Складниками суб'єктного досвіду прийнято вважати предмети, поняття, явища, уявлення про них (змістовний); прийоми, операції, розумові й практичні дії (процесуальні); особистісні смисли, моральні стереотипи, настанови, ставлення (емоційно-ціннісні); комунікативні вміння, поведінкові акти, мовленнєві вчинки (комунікаційні). У проекції на українську мову – це передусім багатий лексичний запас, поповнення активного словникового запасу, формування й розвиток власної мовної картини світу (змістовний); зіставлення/протиставлення, аналіз багатьох ситуацій, проблем і способів виходу з них чи розв'язання їх, ефективне використання мовного матеріалу (процесуальні); системне формування ставлень крізь призму цінностей і моральних суспільних настанов до себе, інших людей, до предметів, явищ, подій, вчинків – усього, що оточує дитину; урізноманітнення мовлення граничними конструкціями і формами; засвоєння якомога більшої кількості мовленнєвих жанрів, за допомогою яких можна порозумітися, дійти згоди,

заявити про себе, надати допомогу; демонструвати мовленнєві вчинки й зразки поведінки, що сприяє гармонізації міжособистісних стосунків (комунікаційні).

Несправедливо було б говорити про суб'єктний досвід лише як про механізм розв'язання проблем, він є також основою важливого компонента в оновленій структурі уроку (актуалізація суб'єктного досвіду), що посилює свідоме сприйняття нового матеріалу. Тримання у полі зору процесу набуття й використання суб'єктного досвіду, розроблення ефективних методичних механізмів його – важлива вимога часу.

Перспективним видається залучення суб'єктного досвіду до процесу вимірювання сформованості предметної й ключових компетентностей.

Ключові слова: особистісно орієнтований підхід, суб'єктний досвід, проблемна ситуація, українська мова.

Список використаних джерел:

1. Рыжухина И.Ю., Якиманская И.С. Предмет анализа – субъектный опыт // *Директор школы*. № 8. М.: Сентябрь. 1999г. с. 53-60.
2. Сериков В. В. Образование и личность: теория и практика педагогических систем. / М. : Логос, 1999. 272 с.
3. Якиманская И.С. Личностно ориентированное обучение в современной школе / М.: Сентябрь, 1996. 96с.